یگانه‌فر، معصومه؛ زارعی، عاطفه (۱۳۹۹). مجموعه‌سازی منابع کتابخانه‌ای ایران: تحلیل محتوای آثار در ۵ دهه اخیر. *پژوهشنامه کتابداری واطلاع‌رسانی*، ۱۰ (۱)، ۱۲۸– ۱۵۱.

مجموعه‌سازی منابع کتابخانه‌ای ایران: تحلیل محتوای آثار در ۵ دهه اخیر

معصومه یگانه‌فر[۱]، عاطفه زارعی[۲]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۱/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۵/۱۰ DOI: 10.22067/riis.v0i0.63492

چکیده:

مقدمه: به‌منظور تحلیل کیفی و کمّی محتوای متون مجموعه‌سازی علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران، منابع موجود از آغاز پیدایش متون مجموعه‌سازی تا ابتدای دهه ۹۰، شناسایی، مقوله‌بندی و مورد بررسی قرار گرفته است.

روش‌شناسی: مقاله مروری تحلیلی حاضر، به روش کتابخانه‌ای و با استفاده از تحلیل محتوای متون، انجام گرفته است. به این منظور، عبارت‌ها و کلیدواژه‌هایی همچون «مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها»، «انتخاب و تهیه مجموعه کتابخانه»، «مجموعه گستری»، «تهیه و سفارش کتاب»، «گزینش کتاب»، «خط‌مشی کتابخانه»، و «مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های ایران»، در تمامی پایگاه‌های علمی ایران در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مورد جست‌وجو قرار گرفت و در نهایت، بر اساس متون بازیابی شده، سه دسته عمده، یعنی کتاب‌ها، مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های این حوزه در طی ۵ دهه، ۴۰، ۵۰، ۶۰، ۷۰، و ۸۰ مقوله‌بندی و در هر دهه با توجه به مؤلفه‌های موضوعی موردنظر در این پژوهش، تحلیل محتوا شد.

یافته‌ها: در مجموع بیش‌تر آثار منتشرشده (۴۰/۵۸)، به موضوع نیازسنجی اختصاص دارد. پس از آن به ترتیب موضوعات فناوری‌ها (۲۶/۶۶ درصد)، ابزارهای انتخاب (۱۸/۲۰ درصد) و خط‌مشی‌ها (۱۴/۶۱ درصد) مورد توجه نویسندگان حوزه مجموعه‌سازی بوده است. حدود نیمی از کل آثار منتشرشده در حوزه مجموعه‌سازی در ۵ دهه اخیر، مربوط به مقاله‌هاست (۱۹۵ اثر). ۱۱۹ اثر (۳۰/۵۲ درصد) مربوط به پایان‌نامه‌هاست و ۷۶ اثر (۱۹/۴۸ درصد) نیز کتاب‌های منتشرشده در این حوزه را شامل می‌شود. بیش‌تر کتاب‌های انتشاریافته در حوزه مجموعه‌سازی تألیفی هستند و مقاله‌های انجام شده در این حوزه، بیش‌تر به نیازسنجی و ارزیابی منابع و مجموعه‌های کتابخانه‌های مختلف اختصاص دارد. به نظر می‌رسد نتایج تمامی پایان‌نامه‌های انجام‌شده در این حوزه، به‌صورت مقاله علمی منتشر نشده است.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش که منتج به اطلاع از چگونگی انجام پژوهش‌ها و آثار منتشرشده در این حوزه خواهد شد، ضمن پی بردن به فرصت‌ها و پر نمودن شکاف‌های موجود در حوزه مجموعه‌سازی، می‌تواند همچون نقشه راه پژوهشگران، مؤلفان و

۱ دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان (نویسنده مسئول)، Myeganeh100@gmail.com

۲ استادیار علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان و مدیر کل نهاد کتابخانه‌های عمومی همدان، Atefehzarei@gmail.com

ناشران عمل کند. هم‌چنین، بازخورد این تحلیل‌ها و ارزیابی‌ها، با نشان دادن نقاط قوت و ضعف وضعیت موجود، موجب ارتقاء کمی و کیفی مطالعات و نیز انتشارات و تناسب آن‌ها با نیازهای آموزشی و پژوهشی در این حوزه خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: تهیه و سفارش کتاب، خط‌مشی کتابخانه، گزینش کتاب، مجموعه‌سازی، مجموعه‌گستری.

مقدمه و بیان مسأله

مجموعه‌سازی برابر واژه «Acquisition»، با ریشه فعل «Acquire» است. در واژه‌نامه‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی و متون کتابداری، برای «Acquisition»، بیش‌تر واژه‌های «فراهم‌آوری و مجموعه‌سازی» انتخاب شده است (هاشمی، ۱۳۷۹). در دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز، «فراهم‌آوری، انتخاب، سفارش و دریافت منابع کتابخانه‌ای از راه خرید، اهداء یا مبادله، کنترل پیایندها و صحافی آن‌ها» تعریف شده است (سلطانی و راستین، ۱۳۷۹).

مجموعه‌سازی و مجموعه‌گستری به‌عنوان فرایندهایی در نظر گرفته می‌شوند که برای کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی گردآوری مجموعه‌ای از منابع را امکان‌پذیر می‌سازند که بتواند نیازهای اطلاعاتی و خدماتی کاربرانش را برآورده کند (Young, 2000, P 372 نقل در رستمی کوهی و بیگدلی، ۱۳۸۹). محسنی (۱۳۸۶)، برای تعریف کامل‌تر مجموعه‌سازی از عبارات زیر استفاده کرده است:

مجموعه‌سازی عبارت است از عمل یا فرایند نیازسنجی، انتخاب و دسترس‌پذیر ساختن محتوای منابع اطلاعاتی مورد نیاز جامعه کتابخانه از راه خرید، اهداء، مبادله یا سایر روش‌های مرسوم و ارزیابی مداوم آن.

دو جزء جدایی‌ناپذیر در مجموعه‌سازی، یکی انتخاب و دیگری، تهیه و سفارش است. انتخاب، هسته اصلی و گوهر فرایند مجموعه‌سازی را تشکیل می‌دهد. تمام مراحل قبل از آن ـــ مانند نیازسنجی[1]، خط‌مشی نویسی[2] ـــ و مراحل بعد از آن ـــ نظیر فراهم‌آوری و حفاظت ـــ اموری هستند که به ترتیب، منجر به انتخاب شده و سپس برای تحقق آن رخ می‌دهند. فراهم‌آوری معادلی است که برای ترکیب قدیمی‌تر اما گویاتر «سفارش و تهیه[3]» وضع شده است. تصمیم‌گیری‌ها و عملیاتی که پس از قطعیت یافتن انتخاب صورت می‌گیرد و به دریافت فرآورده‌ها یا خدمات اطلاعاتی در کتابخانه منتهی می‌گردد، فراهم‌آوری نامیده می‌شود. در حالی که مجموعه‌سازی هنوز در نوشته‌ها به کار می‌رود، روزبه‌روز نویسندگان بیش‌تری

1. Need Assessment
2. Policy Statement
3. Acquisition

«مدیریت مجموعه[1]» را بر آن ترجیح می‌دهند، چرا که مدیریت مجموعه شامل هدایت فعالیت‌هایی مانند نیازسنجی، ارزشیابی، برنامه‌ریزی و تدوین خط‌مشی، تنظیم بودجه، تأمین منابع مالی برای اجرای برنامه، گزینش مواد، تهیه مواد، وجین و نگهداری و حفاظت می‌شود (محسنی، ۱۳۸۵).

منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌ها که مبنای ارائه خدمات اطلاع‌رسانی هستند، از آغاز پیدایش، سیر تحولی را طی نموده‌اند، لیکن، با تحولات عصر حاضر و تأثیر فناوری بر فعالیت‌های کتابخانه و کتابداری و پیدایش محتوای جدید منابع اطلاعاتی، فرایند مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها به پدیده‌ای چندبعدی و نیازمند شناخت تبدیل شده است (علومی، ۱۳۷۶). بررسی کیفیت و کمیت آثار منتشرشده در این حوزه، برای رسیدن به این شناخت و آگاهی از سیر تحول و تکامل آثار این حوزه مستلزم انجام پژوهش است. در این راستا، در ایران در حوزه مجموعه‌سازی، مشخص نیست که:

۱. هر کدام از متون موجود اعم از کتاب‌ها، مقاله‌ها یا پایان‌نامه‌ها، چه موضوع‌هایی را مورد توجه قرار داده‌اند؟

۲. توجه نویسندگان و پژوهشگران در این حوزه بیش‌تر روی چه مباحثی متمرکز بوده است؟

۳. تاکنون به چه موضوع‌هایی آن‌گونه که باید، توجه نشده است؟

۴. بیش‌تر آثار در این حوزه ترجمه است یا تألیف شده است؟

۵. نتایج پایان‌نامه‌های انجام‌شده، تا چه حد در قالب مقاله علمی، منتشر شده است؟

از این‌رو، برای پاسخگویی به سؤال‌های فوق و نیز رسیدن به هدف پژوهش، در این مقاله سعی بر آن است تا با رویکردی تحلیلی به بررسی محتوای متون موجود در حوزه مجموعه‌سازی که از ابتدای طرح مبحث مجموعه‌سازی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران چاپ و انتشاریافته و در پیشرفت اهداف این حوزه مؤثر بوده‌اند، پرداخته شود. قدر مسلم، اطلاع از چگونگی انجام پژوهش‌ها در یک حوزه برای پی بردن به فرصت‌ها و پر نمودن شکاف‌های موجود در حوزه، می‌تواند همچون نقشه راه پژوهشگران، طراحان و کاربران عمل کند.

لازم به ذکر است به دلیل این‌که پرداختن به تمامی متون موجود، مجال تحلیل در این مقاله را نمی‌دهد، به طرح‌های پژوهشی و همایش‌های این حوزه پرداخته نخواهد شد و تحلیل متون، تنها در سه دسته عمده، یعنی کتاب‌ها، مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های این حوزه، در طی ۵ دهه، ۴۰، ۵۰، ۶۰، ۷۰، و ۸۰،

1. Collection Management

مقوله‌بندی و در هر دهه نیز، با توجه به مؤلفه‌های موضوعی موردنظر، ضمن ارائه اطلاعات کمّی در قالب جدول، به تحلیل آن‌ها پرداخته خواهد شد.

روش‌شناسی پژوهش

از آنجا که روش پژوهش حاضر، مبتنی بر تحلیل محتوای آثار است، سعی پژوهشگران بر آن است که متون موجود، اعم از نظری و عملی (پژوهشی) را تجزیه‌وتحلیل و مباحث عمده آن‌ها را استخراج نمایند. در این پژوهش نمونه‌گیری صورت نگرفته است و جامعه پژوهش، تمامی آثار منتشرشده در حوزه مجموعه‌سازی اعم از کتاب‌ها، مقاله‌ها و پایان‌نامه‌هاست. در جمع‌آوری پیشینه‌های مورد نیاز و آثار منتشرشده، برای بازیابی پایان‌نامه‌های این حوزه، علاوه بر پایگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، از سایت دانشگاه‌های کشور نیز، که دارای رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی بودند با جست‌وجو در بخش پایان‌نامه‌های آنان استفاده شد، با جست‌وجو در آرشیو مجلات علمی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مقاله‌های این حوزه مورد بازیابی قرار گرفت و اطلاع از کتاب‌های منتشرشده در این حوزه نیز، با استفاده از فهرست انتشارات ناشران و فهرست منابع و مآخذ منابع موجود حاصل شد. مبنای ربط موضوعی مدارک، جست‌وجوی متون با استفاده از کلیدواژه‌های تخصصی حوزه مجموعه‌سازی بود. به این منظور، عبارت‌ها و کلیدواژه‌هایی همچون «مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها»، «انتخاب و تهیه مجموعه کتابخانه»، «مجموعه‌گستری»، «تهیه و سفارش کتاب»، «گزینش کتاب»، «خط‌مشی کتابخانه»، و «مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های ایران»، مورد جست‌وجو قرار گرفت و در مجموع، **۳۹۰** منبع بازیابی و مورد بررسی قرار گرفت. بدیهی است که به‌طور حتم، متون دیگری نیز علاوه بر متون بازیابی شده در پژوهش حاضر، در این حوزه وجود داشته باشد، لیکن، به دلیل عدم امکان دسترسی کامل به تمامی متون، در این مقاله تنها به تحلیل متونی پرداخته خواهد شد که در جست‌وجوهای انجام‌شده، بازیابی شده‌اند. از آنجا که تاکنون چنین پژوهشی در ایران و خارج از کشور، صورت نگرفته است، مؤلفه‌های ملی و بین‌المللی برای استفاده در ساختار تحلیل متون این حوزه به دست نیامد. لذا، با توجه به موضوعات پراکنده‌ای که در متون بازیابی‌شده وجود داشت، به‌منظور انسجام در تحلیل‌ها، تصمیم بر آن شد تا تمام مؤلفه‌های موضوعی بازیابی‌شده در متون موجود، در یک دسته‌بندی جامع و در ذیل ۴ مؤلفه اصلی قرار گیرند. بنابراین، اساس تجزیه‌وتحلیل متون در این مقاله، بر مؤلفه‌های موجود در متون بازیابی‌شده حوزه مجموعه‌سازی متمرکز است. بر اساس متون بازیابی‌شده، ۴ مؤلفه اصلی و مؤلفه‌های فرعی ذیل استخراج و مورد تحلیل قرار گرفت:

۱. ابزارهای انتخاب و استانداردها (شامل راهنماها، آیین‌نامه‌ها، مسائل بنیادی حوزه و نظریه‌ها)
۲. نیازسنجی (شامل ارزیابی و تحلیل وضعیت موجود، میزان استفاده و دسترسی، منابع هسته، تحلیل هزینه–سودمندی)
۳. خط‌مشی‌ها (شامل اهمیت خط‌مشی مدون و معیارهای گزینش)
۴. فناوری‌ها (شامل مجموعه‌سازی مشارکتی، خدمات تحویل مدرک، و منابع غیر کتابی)، و آموزش مجموعه‌سازی

قابل ذکر اســت، این مقوله‌بندی و مؤلفه‌های اصــلی و فرعی فوق، مبتنی بر دیدگاه نویســندگان مقاله است که بر طبق متون بازیابی شده در حوزه مجموعه‌سازی در ایران، شکل عینی به خود گرفته است.

تحلیل اطلاعات به دست‌آمده و ارائه یافته‌ها

تحلیل داده‌ها برای پاسخ به سؤال‌های پژوهش

بر اساس متون بازیابی‌شده در حوزه موردنظر، توزیع فراوانی و درصد تمامی آثار منتشر شده در حوزه مجموعه‌سازی در طی ۵ دهه موردنظر پژوهش، صرف‌نظر از مؤلفه‌های موضوعی، در جدول ۱، نشان داده شده است:

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد آثار منتشر شده در حوزه مجموعه‌سازی در طی ۵ دهه

مقوله‌ها / دهه	کتاب‌ها		مقاله‌ها		پایان‌نامه‌ها		کل منابع مجموعه‌سازی	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
دهه ۴۰	۴	۵	۳	۲	۱	۱	۸	۲
دهه ۵۰	۷	۹	۱۱	۶	۱۲	۱۰	۳۰	۸
دهه ۶۰	۵	۷	۹	۴	۳	۳	۱۷	۴
دهه ۷۰	۱۹	۲۵	۷۲	۳۷	۵۴	۴۵	۱۴۵	۳۷
دهه ۸۰	۴۱	۵۴	۱۰۰	۵۱	۴۹	۴۱	۱۹۰	۴۹
جمع (درصد)	۷۶ اثر (۱۹/۴۸)		۱۹۵ اثر (۵۰)		۱۱۹ اثر (۳۰/۵۲)		۳۹۰ اثر (۱۰۰)	

با مشاهده جدول ۱ مشاهده می‌شود که حدود نیمی از کل آثار منتشرشده در حوزه مجموعه‌سازی در ۵ دهه اخیر، مربوط به مقاله‌هاست (۱۹۵ اثر). ۱۱۹ اثر (۳۰/۵۲ درصد) مربوط به پایان‌نامه‌هاست و ۷۶ اثر (۱۹/۴۸ درصد) نیز کتاب‌های منتشرشده در این حوزه را شامل می‌شود. قبل از شروع به تحلیل داده‌ها،

به‌منظور یک چشم‌انداز کلی در درک متون منتشرشده حوزه موردنظر و نسبت توجه این متون به مؤلفه‌های موضوعی این پژوهش در طی دهه‌های مختلف، دقت در داده‌های جدول ۲، مفید فایده خواهد بود.

جدول ۲. کل آثار منتشر شده در حوزه مجموعه‌سازی به تفکیک دهه‌ها و مؤلفه‌های موردنظر

دهه‌ها	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها				جمع متون موجود در تمام مؤلفه‌ها
		ابزارهای انتخاب	نیازسنجی	خط‌مشی‌ها	فناوری‌ها	
دهه ٤٠	کتاب	۴	–	–	–	۴
	مقاله	۲	–	۱	–	۳
	پایان‌نامه	–	–	۱	–	۱
دهه ۵٠	کتاب	۷	–	–	–	۷
	مقاله	۶	–	۵	–	۱۱
	پایان‌نامه	–	۶	۵	۱	۱۲
دهه ٦٠	کتاب	۵	–	–	–	۵
	مقاله	۲	۳	۴	–	۹
	پایان‌نامه	–	۳	–	–	۳
دهه ۷٠	کتاب	۱۳	–	–	۶	۱۹
	مقاله	۸	۲۴	۱۷	۲۳	۷۲
	پایان‌نامه	۱	۴۵	۴	۴	۵۴
دهه ۸٠	کتاب	۱۱	۳	–	۲۷	۴۱
	مقاله	۷	۳۵	۱۶	۴۲	۱۰۰
	پایان‌نامه	۵	۳۹	۴	۱	۴۹
جمع (درصد)		۷۱ (۱۸/۲۰)	۱۵۸ (۴۰/۵۸)	۵۷ (۱۴/۶۱)	۱۰۴ (۲۶/۶۶)	۳۹۰ (۱۰۰)

پاسخ سؤال ۱

هر کدام از متون موجود اعم از کتاب‌ها، مقاله‌ها یا پایان‌نامه‌ها، چه موضوع‌هایی را مورد توجه قرار داده‌اند؟

با مشاهده جدول ۲، که به تفکیک آثار منتشرشده بر اساس مؤلفه‌های موضوعی پژوهش پرداخته است، ملاحظه می‌شود که بیش‌تر آثار منتشرشده (۴۰/۵۸)، به موضوع نیازسنجی اختصاص دارد.

پس از آن به ترتیب موضوعات فناوری‌ها (۲۶/۶۶ درصد)، ابزارهای انتخاب (۱۸/۲۰ درصد) و خط‌مشی‌ها (۱۴/۶۱ درصد) مورد توجه نویسندگان حوزه مجموعه‌سازی بوده است.

به‌منظور تحلیل هر کدام از مقوله‌ها در پرداختن به مؤلفه‌های موردنظر پژوهش، بررسی‌ها نشان می‌دهد که کتاب‌های منتشر شده در دهه‌های ۴۰، ۵۰ و ۶۰ که به مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها در ایران کمک شایان توجهی نموده‌اند، همه ابزار انتخاب مواد کتابخانه‌ای، یعنی، کتابشناسی‌ها و فهرست‌ها بودند. و در سایر مؤلفه‌های موضوعی پژوهش، کتابی در این سه دهه، بازیابی و مشاهده نشد. (نگاه کنید به جدول ۳)

جدول ۳. کتاب‌های منتشرشده در حوزه مجموعه‌سازی بر اساس دهه، تألیف یا ترجمه و مؤلفه‌های موردنظر پژوهش

مؤلفه‌ها و آمار تألیف یا ترجمه		دهه‌ها					جمع
		٤٠	٥٠	٦٠	۷۰	۸۰	
مؤلفه‌ها	ابزارهای انتخاب و استانداردها	۴	۷	۵	۱۳	۱۱	۴۰
	نیازسنجی و تحلیل وضعیت	–	–	–	–	۳	۳
	خط‌مشی‌ها و معیارهای گزینش	–	–	–	–	–	–
	ورود فناوری‌ها و بحث آموزش	–	–	–	۶	۲۷	۳۳
آمار تألیف یا ترجمه		همه تألیف	۶ تألیف ۱ ترجمه	همه تألیف	۱۵ تألیف ۴ ترجمه	۲۵ تألیف ۱۶ ترجمه	۵۵ تألیف (۷۲/۳۶ درصد) ۲۱ ترجمه (۲۷/۶۴ درصد)

در بحث مقاله‌های منتشرشده در این حوزه، بر اساس یافته‌ها در جدول ۴، در طی دو دهه ۴۰ و ۵۰، توجه نویسندگان بر روی ابزارها و خط‌مشی‌ها و پرداختن به چگونگی انتخاب و فراهم‌آوری منابع برای مجموعه‌ها متمرکز بوده است و تنها در دهه ۶۰ است که تعدادی از نویسندگان به نیازسنجی و ارزیابی مجموعه‌ها پرداخته‌اند و جای تألیف و پژوهش در موضوع فناوری و آموزش مجموعه‌سازی در هر سه دهه فوق، خالی است.

جدول ٤. مقاله‌های منتشرشده مجموعه‌سازی در سه دهه ٤۰، ۵۰ و ٦۰ بر اساس تألیف/ترجمه و مؤلفه‌های موردنظر پژوهش

مؤلفه‌ها و آمار تألیف یا ترجمه		دهه‌ها			جمع
		٤۰	۵۰	٦۰	
مؤلفه‌ها	ابزارهای انتخاب و استانداردها	۲	۶	۲	۱۰
	نیازسنجی و تحلیل وضعیت	–	–	۳	۳
	خط‌مشی‌ها و معیارهای گزینش	۱	۵	۴	۱۰
	ورود فناوری‌ها و مبحث آموزش	–	–	–	–
آمار تألیف یا ترجمه		۱ تألیف، ۲ ترجمه	۷ تألیف، ۴ ترجمه	۵ تألیف، ۴ ترجمه	۱۳ تألیف، ۱۰ ترجمه

در دهه ۷۰، همان‌طور که از جدول ۱-۴ برمی‌آید، فراوانی مقاله‌های منتشر شده در مؤلفه‌های نیازسنجی و فناوری‌ها، قابل تحسین است. در این دهه، پیشرفت قابل ملاحظه‌ای در تمام مؤلفه‌ها نسبت به دهه‌های قبل صورت گرفته است.

جدول ۱-٤. مقاله‌های منتشرشده مجموعه‌سازی در دهه ۷۰ بر اساس ترجمه/تألیف و مؤلفه‌های موردنظر پژوهش

مؤلفه‌ها	سال‌های دهه ۷۰										جمع
	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷٤	۷۵	۷٦	۷۷	۷۸	۷۹	

ابزارهای انتخاب و استانداردها	۱	–	–	–	۱	–	۱	–	۱	۴	۶ تألیف، ۲ ترجمه
نیازسنجی و تحلیل وضعیت	۱	۱	۵	۴	۲	۳	۱	۳	۲	۲	۲۰ تألیف، ۴ ترجمه
خط‌مشی‌ها و معیارهای گزینش	۴	–	–	۲	–	–	۶	۱	۳	۱	۱۲ تألیف، ۵ ترجمه
ورود فناوری‌ها و مبحث آموزش	–	۱	–	۱	۱	۲	۳	۳	۵	۷	۱۴ تألیف، ۹ ترجمه
جمع	۶	۲	۵	۷	۴	۵	۱۱	۷	۱۱	۱۴	۵۲ تألیف (۷۲/۲۳ درصد) ۲۰ ترجمه (۲۷/۷۷ درصد)

در دهه ۸۰ نیز، بر اســاس داده‌های جدول ۲-۴، آمار مقاله‌های تألیف شــده در تمام مؤلفه‌های موضوعی پژوهش، نسبت به مقاله‌های ترجمه‌شده افزایش چشمگیری داشته است. نکته حائز اهمیت در این دهه، تألیف قابل ستایش نویسندگان ایرانی در موضوعات جدید و فناوری‌ها در حوزه مجموعه‌سازی است.

جدول ۲-٤. مقاله‌های منتشرشده مجموعه‌سازی در دهه ۸۰ بر اساس تألیف / ترجمه و مؤلفه‌های موردنظر پژوهش

مؤلفه‌ها	سال‌های دهه ۸۰										جمع
	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸٤	۸۵	۸٦	۸۷	۸۸	۸۹	

ابزارهای انتخاب و استانداردها	۱	۲	۱	۱	۱	۱	–	–	–	–	۶ تألیف، ۱ ترجمه
نیازسنجی و تحلیل وضعیت	۵	۲	۱	۴	۳	۵	۲	۲	۷	۳	۳۳ تألیف، ۱ ترجمه
خط‌مشی‌ها و معیارهای گزینش	۱	–	–	–	۲	۲	۱	۲	۳	۵	۱۳ تألیف، ۳ ترجمه
ورود فناوری‌ها و مبحث آموزش	۳	۳	۶	۸	۳	۸	۳	۴	۲	۲	۳۴ تألیف، ۸ ترجمه
جمع	۱۰	۷	۸	۱۳	۹	۱۶	۶	۸	۱۲	۱۰	۸۶ تألیف (۸۷ درصد) ۱۳ ترجمه (۱۳ درصد)

در ارتباط با انتشار پایان‌نامه‌ها، بر اساس اطلاعات مندرج در جدول ۵، نخستین و تنها پایان‌نامه دهه ۴۰ در ایران که در حوزه مجموعه‌سازی نوشته شد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مجتبوی نایینی (۱۳۴۸) است که فهرستی را برای کتابخانه‌های عمومی نوشت. در بین پایان‌نامه‌های دهه ۵۰، مؤلفه نیازسنجی و ارزشیابی وضعیت موجود در پژوهش (جنتی (۱۳۵۶)، دغاغله (۱۳۵۶)، جوکار (۱۳۵۷)، عزیزی (۱۳۵۹))، بیش‌تر از سایر مؤلفه‌ها، مورد توجه قرار گرفته است و از نظر پرداختن به فناوری‌ها و توجه به اهمیت خط‌مشی‌ها، پژوهش در حوزه مجموعه‌سازی در این دهه، کمرنگ است. به‌طور کلی، به استثنای دهه ۴۰، در ۴ دهه دیگر بیش‌تر پایان‌نامه‌های منتشرشده (۷۷/۳۱ درصد)، به بحث نیازسنجی و تحلیل وضعیت پرداخته‌اند.

جدول ۵. فراوانی پایان‌نامه‌های انجام‌شده در حوزه مجموعه‌سازی بر اساس دهه و مؤلفه‌های موردنظر پژوهش

مؤلفه‌ها	دهه‌ها					جمع آثار	درصد
	۴۰	۵۰	۶۰	۷۰	۸۰		
ابزارهای انتخاب و استانداردها	۱	۳	–	۳	۵	۱۲	۱۰/۰۸

نیازسنجی و تحلیل وضعیت	–	۶	۳	۴۴	۳۹	۹۲	۷۷/۳۱
خط‌مشی‌ها و معیارهای گزینش	–	۲	–	۲	۴	۸	۶/۷۲
ورود فناوری‌ها	–	۱	–	۵	۱	۷	۵/۸۸
جمع	۱	۱۲	۳	۵۴	۴۹	۱۱۹	۱۰۰

پاسخ سؤال ۲

توجه نویسندگان و پژوهشگران در این حوزه بیش‌تر روی چه مباحثی متمرکز بوده است؟

همان‌طور که در جدول ۳ شرح آن گذشت، پرداختن به مؤلفه ابزارهای انتخاب و استانداردها در انتشار کتاب، بدون استثناء، در تمامی ۵ دهه موردنظر، مورد توجه نویسندگان و پژوهشگران این حوزه بوده است. بحث نیازسنجی، تنها در دهه ۸۰ مورد توجه قرار گرفته است. پرداختن به خط‌مشی‌ها در تمامی دهه‌ها، بی‌توجه مانده است و مؤلفه فناوری هم در دهه ۷۰ و بیش‌تر در دهه ۸۰ مورد توجه قرار گرفته است.

در دهه ۵۰، علاوه بر توجه به فهرست‌ها و ابزارهای انتخاب نظیر «انتخاب کتاب» اثر دلبری‌پور (۱۳۵۱)، «فهرست کتاب‌های چاپی فارسی» از آغاز تا آخر سال ۱۳۴۵، اثر خانبابا مشار، هم‌چنین، توجه ویژه‌ای به بحث استانداردها، آئین‌نامه‌ها و مدیریت کتابخانه‌ها صورت گرفت. در این راستا، مؤسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی کشور دست به اقدامات گوناگونی زد. در سال ۱۳۵۴ سه کتاب، «استانداردهای ایفلا برای کتابخانه‌های عمومی» ترجمه شیرین تعاونی و دیگری کتاب «سیاست اطلاعات علمی در کشور (بررسی و پیشنهادات)» و نیز کتاب «کتابخانه آموزشگاهی» توسط این مؤسسه منتشر شد. در سال ۱۳۵۵ کتاب «مدیریت کتابخانه‌های دانشکده‌ای» اثر گای‌ر.لایل توسط پروین امین صالحی (سلیمانی) ترجمه شد و «انتخاب کتاب: راهنمای کتابداران» نیز توسط سینایی و توفیق (۱۳۵۵) نگاشته شد.

انتشار مقاله‌ها، بر اساس آنچه در جدول ۴ مشاهده می‌شود، در دهه ۴۰، ۵۰ و ۶۰، بر دو مؤلفه ابزارهای انتخاب و خط‌مشی‌ها متمرکز بوده است. توجه به نیازسنجی در این سه دهه، کم‌رنگ است و تنها سه مقاله در دهه ۶۰ در رابطه با نیازسنجی، به رشته تحریر درآمده است. در بحث فناوری‌ها هم هیچ مقاله منتشرشده‌ای در این سه دهه یافت نشد. لیکن، در دهه ۷۰ و ۸۰، انتشار مقاله‌ها روی دو مؤلفه نیازسنجی و فناوری متمرکز شد. طوری که در دهه ۷۰، ۲۴ مقاله (۳۳/۳ درصد) از کل مقاله‌های دهه ۷۰ به نیازسنجی (جدول ۱ – ۴) و در دهه ۸۰، ۴۲ مقاله (۴۲/۴ درصد) از کل مقاله‌های دهه ۸۰ به فناوری‌ها پرداختند (جدول ۲– ۴).

همان‌طور که داده‌های جدول ۵ نشان می‌دهد، در حوزه انتشار پایان‌نامه‌ها، رکورد قابل ملاحظه‌ای در دهه ۶۰ مشاهده می‌شود و ظهور تنها سه پایان‌نامه اشراق جهرمی (۱۳۶۶)، غنیمی‌فرد (۱۳۶۶) و سلیمی‌جهرمی (۱۳۶۶)، که به ارزیابی وضعیت موجود پرداخته‌اند، حاکی از وجود شرایط نامساعد ناشی از جنگ تحمیلی، برای انجام پژوهش در این دهه است. اما در دهه ۷۰ شاهد بیش‌ترین تعداد پایان‌نامه‌های حوزه مجموعه‌سازی در ایران هستیم. در این دهه، نیز بیش‌تر پایان‌نامه‌های انجام‌شده، پرداختن به مؤلفه نیازسنجی و ارزیابی وضعیت موجود را ملاک توجه خود قرار داده‌اند. پس از آن، موضوعاتی نظیر تحلیل هزینه–سودمندی و تعیین منابع هسته و میزان استفاده از مجموعه، یا، دسترسی به منابع، مورد اهمیت قرار گرفته‌اند. به‌طور کلی در این دهه، از مجموع ۵۴ اثر، ۴۴ مورد آن به نیازسنجی و مؤلفه‌های فرعی آن اختصاص دارد. پرداختن به ابزارهای انتخاب، خط‌مشی‌ها و معیارهای گزینش کتاب در این دهه هم‌ردیف با موضوع‌های مربوط به فناوری نظیر مجموعه‌سازی مشارکتی و خدمات تحویل مدرک، قرار دارد. هم‌چنین، در این دهه، اولین پایان‌نامه دکتری در حوزه مجموعه‌سازی در ایران، تحت عنوان «بررسی مجموعه‌سازی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های ایران و الگوی مناسب برای آن» توسط شعبانی (۱۳۷۷) نگاشته شد.

از بین پایان‌نامه‌هایی که در اواخر دهه ۷۰ نوشته شده است در دو مورد، خدمات تحویل مدرک مورد بحث قرار گرفت، یکی «مطالعه تطبیقی ساختار و محتوای سایت‌های مهم خدمات تحویل مدرک در وب و ارائه الگوی عملیاتی مناسب جهت استفاده از خدمات تحویل مدرک در ایران» اثر شهمیرزادی (۱۳۷۹) که به‌طور کامل اختصاص به تحویل مدرک دارد و دیگری «توزیع موضوعی، جغرافیایی، نیروی انسانی و خدمات تحویل مدرک مراکز تحقیقاتی جهاد سازندگی» اثر صنعت‌جو (۱۳۷۹) که خدمات تحویل مدرک جزئی از بررسی وی به شمار می‌آید.

در دهه ۸۰ نیز مانند دهه قبل، بحث نیازسنجی و ارزیابی وضعیت موجود همچنان در صدر اهمیت قرار دارد و به‌طور کلی، در دو دهه ۷۰ و ۸۰ پرداختن به اهمیت «نیازسنجی»، رنگ و لعاب تازه‌ای به پایان‌نامه‌های حوزه مجموعه‌سازی بخشیده است و ظهور کم‌رنگ پژوهش در موضوع خط‌مشی‌ها و فناوری‌ها به‌وضوح مشهود است (جدول ۵). اولین پایان‌نامه‌ها در موضوع نیازسنجی در دهه ۸۰، پژوهش‌های کلهر (۱۳۸۰)، اکرمی (۱۳۸۰) و رمضانی (۱۳۸۰) است. کلهر (۱۳۸۰)، به مطالعه تطبیقی متون کتابداری و اطلاع‌رسانی دهه ۷۰ پرداخت و سرفصل‌های کتب تألیف و ترجمه شده علوم کتابداری را با دروس مقطع کارشناسی کتابداری که از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مصوب شده بود با هم مقایسه نمود. شایان ذکر است که نیازسنجی در دهه‌های قبل نیز با پژوهش سلطان‌محمدی (۱۳۵۹)، در دهه

۵۰، و پژوهش‌های قربانی (۱۳۷۹)، نوکاریزی (۱۳۷۴) و زارع‌پور (۱۳۷۳) در دهه ۷۰، آغاز شده بود، لیکن، پرداختن به آن در دهه ۸۰ بود که شدت گرفت. سومین مؤلفه مورد توجه در این دهه، پرداختن به «وضعیت چاپ، نشر و توزیع» است که پژوهش درباره آن، نسبت به دهه‌های قبل، توجه پژوهشگران این حوزه را بیش‌تر به خود جلب نموده است (مهدیانی (۱۳۸۳)، تجدد (۱۳۸۴)، اوصیا (۱۳۸۴)، علیا دونیقی (۱۳۸۵)، شمسی (۱۳۸۸)). البته، مورد توجه قرار گرفتن این مؤلفه، با توجه به افزایش چشمگیر آثار منتشرشده حوزه مجموعه‌سازی در دهه ۸۰، منطقی به نظر می‌رسد چرا که قدر مسلم، اطلاع از وضعیت چاپ و نشر در عصر انفجار اطلاعات، طالبان علم را به سمت‌وسوی پژوهش درباره محدودیت‌ها و فرصت‌ها سوق می‌دهد. اهمیت دادن به مجموعه‌گستری در کتابخانه‌ها بر اساس خط‌مشی‌های مدون: زارعی (۱۳۸۰)، رستمی‌کوهی (۱۳۸۶)، زارع فراشبندی (۱۳۸۹)، یزدان‌نیا (۱۳۸۹) و مطابقت دادن معیارهای گزینش منابع با اصول و استانداردها: اصغرنژاد (۱۳۸۰)، صابریان بروجنی (۱۳۸۵)، جمشیدی (۱۳۸۶)، ابراهیمی (۱۳۸۷)، موضوع دیگری است که در پایان‌نامه‌های این دهه، به‌وضوح قابل لمس است.

پاسخ سؤال ۳

تاکنون به چه موضوع‌هایی آن‌گونه که باید، توجه نشده است؟

برای پاسخ به این سؤال، دقت در داده‌های جدول ۲، کافی به نظر می‌رسد. بر اساس اطلاعات این جدول، در سه دهه ۴۰، ۵۰ و ۶۰، پرداختن به موضوع فناوری‌ها در تمام متون منتشرشده، به استثنای یک پایان‌نامه در دهه ۵۰، بدون توجه مانده است. البته این مسأله، بدیهی به نظر می‌رسد چرا که دهه ۷۰ به بعد، آغاز ورود فناوری‌هاست و به همین دلیل است که از مجموع ۶ پایان‌نامه در موضوع فناوری در کل ۵ دهه مورد بررسی، ۴ مورد آن در دهه ۷۰ به رشته تحریر درآمده است. موضوع دیگری که بعد از فناوری‌ها، کم‌تر در پایان‌نامه‌ها مورد توجه قرار گرفته است، پرداختن به خط‌مشی‌هاست. بیش‌ترین توجه به خط‌مشی‌ها در پایان‌نامه‌های دهه ۵۰ ملاحظه می‌شود و در دهه ۷۰ و ۸۰ نیز، هر چند کم‌رنگ، اما، به نسبت یکسانی به این موضوع پرداخته‌اند.

جای خالی موضوع فناوری‌ها و خط‌مشی‌ها در کتاب‌های منتشرشده‌ی سه دهه اول مورد بررسی نیز مشهود است. از این مهم‌تر، این‌که توجه به تألیف یا ترجمه کتاب در خصوص خط‌مشی‌ها، در هیچ دهه‌ای حتی در دهه ۸۰ نیز که آگاهی درباره اهمیت خط‌مشی‌ها افزایش یافته است، مورد توجه نبوده است و کتاب منتشرشده‌ای در این موضوع در هیچ دهه‌ای یافت نشد. باز جای شکرگزاری است که پرداختن و

اهمیت دادن به خط‌مشی‌ها، حداقل در مقاله‌های منتشرشده، به‌ویژه دهه ۷۰ و ۸۰ مورد توجه قرار گرفته است. وجود این کاستی و کم‌توجهی به خط‌مشی‌ها در آثار منتشرشده، وقتی قابل تأمل‌تر است که بدانیم انجمن کتابخانه‌های آمریکا، ۱۹۸۹ (نقل در زارعی، ۱۳۸۰)، در راهنمای خط‌مشی مدون مجموعه، اهمیت خط‌مشی‌ها را در یک روش نظام‌مند، این‌چنین توضیح می‌دهد: خط‌مشی‌های مجموعه‌گستری برای کتابداران جدید، اطلاعات شغلی فراهم می‌کند، حوزه‌های همکاری امانت بین‌کتابخانه‌ای و حوزه‌هایی که مدارک در آنجا وجود دارد را مشخص می‌کند، و هم‌چنین، اولویت‌هایی برای فهرست‌نویسی و حفاظت و اطلاعاتی در مورد تعهد کتابخانه برای آزادی فکری فراهم می‌کند و بنابراین توجه و داشتن خط‌مشی مجموعه‌گستری برای هر کتابخانه یک ابزار ضروری است.

در برخی آثار منتشرشده، گاهی دیده می‌شود برخی نویسندگان در خلال مباحث اصلی خود، به اهمیت و دلایل وجودی خط‌مشی‌ها توجه نموده‌اند، لیکن، این موضوع به‌عنوان مبحث اصلی آثار، آن‌طور که باید مورد توجه قرار نگرفته است. به‌عنوان مثال، آزاد، ۱۳۷۳ (نقل در زارعی، ۱۳۸۰)، به بررسی این مطلب که چگونه کتابداران در باب موادی که می‌خواهند بر مجموعه‌هایشان از طریق کتابشناسی‌های تجاری نقد آثار و راهنمای گوناگون گذشته‌نگر بیفزایند، اطلاع حاصل می‌کنند، و هم‌چنین، به بررسی نظریه و اصول گزینش در انواع مختلف کتابخانه‌ها می‌پردازد. در این کتاب نویسنده دلایل وجودی خط‌مشی‌های مجموعه‌گستری و این‌که چرا به خط‌مشی‌های مجموعه‌گستری نیاز است، را این‌چنین بیان می‌کند:

شناسایی نیازهای بلندمدت و کوتاه‌مدت مراجعه‌کنندگان، تعیین اولویت برای تخصیص بودجه، کمک به تنظیم و تدوین معیارهای کیفی جهت جذب و حذف مواد، آگاه‌سازی مدیران، اداره‌کنندگان، استفاده‌کنندگان و دیگر کتابخانه‌های ناحیه از دامنه شمول و ماهیت مجموعه، به حداقل رساندن سوگیری شخصی یکایک گزینش‌گران، وسیله آموزش خدمت برای کارکنان جدید، وسیله‌ای برای ارزیابی ادواری نحوه اجرای کار خود کارکنان، نمایش نحوه اداره کتابخانه به‌صورت عملیات تجاری و کمک به فرآیند تخصیص بودجه.

علاوه بر مطالبی که شرح آن گذشت و مربوط به کم‌توجهی پژوهشگران و نویسندگان به برخی مؤلفه‌های موضوعی این پژوهش بود، در عصر کنونی برای همگام‌شدن با پیشرفت روزافزون فناوری‌ها، مسائلی از قبیل بررسی وضعیت زیرساخت‌های اطلاعاتی، نظام‌های اطلاع‌رسانی، موضوعات مطرح در مجموعه‌سازی منابع الکترونیکی و آموزش فنون جدید، پیشبرد فعالیت‌های مجموعه‌سازی مطابق با نیازهای

اطلاعاتی و مانند آن، که جای خالی آن در حوزه مجموعه‌سازی به‌خوبی حس می‌شود، نیاز به هم‌اندیشی بیش‌تری دارد.

پاسخ سؤال ٤

بیش‌تر آثار در این حوزه ترجمه است یا تألیف شده است؟

بر اساس داده‌های جدول ۳، بررسی‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که تا پایان دهه ۶۰، تنها یک کتاب ترجمه شده به چشم می‌خورد و عمده توجه نویسندگان به تألیف کتاب بوده و از دایره ابزارها و استانداردها و آئین‌نامه‌ها فراتر نرفته است و در زمینه آموزش مجموعه‌سازی و کتاب‌های درسی مرتبط با این حوزه و سایر مؤلفه‌های موردنظر پژوهش، هنوز اقدامی صورت نگرفته بود. پس از آن در دهه ۷۰ است که تعدادی از کتاب‌های درسی نیز در کنار سایر کتاب‌های حوزه مجموعه‌سازی انتشار می‌یابند.

هم‌چنین در جدول ۳ مشاهده می‌شود، از کل کتاب‌های منتشرشده (۷۶ اثر) در حوزه مجموعه‌سازی، حدود ۵۵ اثر (۷۲/۳۶ درصد) تألیفی و ۲۱ اثر (۲۷/۶۴ درصد) ترجمه است. در ارتباط با مقاله‌ها، در سه دهه ۴۰، ۵۰ و ۶۰، بر اساس جدول ۴، بیش‌تر آثار تألیفی‌اند. داده‌های جدول ۱-۴ حاکی از آن است که از مجموع ۷۲ مقاله بازیابی‌شده در دهه ۷۰، ۵۲ مقاله (۷۲/۲ درصد) تألیف و بقیه ترجمه شده‌اند. هم‌چنین، بر اساس همین جدول، جای خرسندی است که در مباحث نیازسنجی و ارزیابی، بیش‌تر آثار تألیفی است و پژوهشگران به این نکته پی برده‌اند که آنچه باید قبل از اتخاذ هر تصمیمی برای مجموعه گرفته شود، آگاهی از نیازهاست و رفع نواقص و ارتقاء کیفیت مجموعه در گرو ارزیابی‌های مداوم است.

در دهه ۸۰ که شاهد بیش‌ترین تعداد مقاله‌های منتشرشده در این حوزه هستیم، از ۹۹ مقاله، ۸۶ مورد (۸۶/۶ درصد) آن‌ها، مقالات تألیفی‌اند. انتشار آثار در دهه ۸۰ نسبت به دهه‌های قبل، گسترش قابل توجهی داشته است. و در بیش‌تر مؤلفه‌های موردنظر پژوهش، آثار منتشرشده‌ای به چشم می‌خورد. البته، بیش‌تر آثار این دهه، مربوط به آثاری است که به نوعی به مباحث جدید ناشی از گسترش فناوری در این حوزه پرداخته‌اند. نکته قابل توجه و تأمل در این خصوص این است که از مجموع ۲۷ کتاب که در این دهه به بحث فناوری و آموزش مجموعه‌سازی پرداخته‌اند (جدول ۲)، ۱۷ اثر مربوط به فناوری‌هاست که از این تعداد، ۱۳ اثر آن یعنی حدود ۷۶ درصد آن‌ها، آثار ترجمه‌شده است. هرچند ممکن است این آثار ترجمه

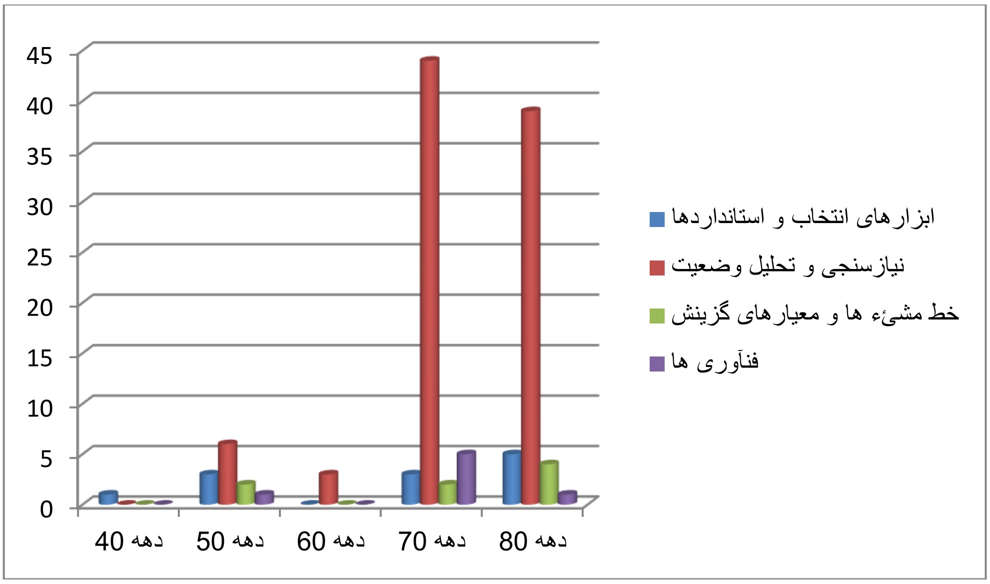
شده، از محتوای اطلاعاتی بالایی برخوردار باشند، لیکن، تألیف کتاب در موضوع فناوری و مباحث جدید حوزه مجموعه‌سازی نکته‌ای است که توجه و همت بیش از پیش نویسندگان این حوزه را می‌طلبد.

پاسخ سؤال ۵

نتایج پایان‌نامه‌های انجام‌شده، تا چه حد در قالب مقاله علمی، منتشر شده است؟

پایان‌نامه‌ها از جمله مواد اختصاصی مجموعه کتابخانه‌ها به شمار می‌روند که نتایج کاربردی آن‌ها در قالب مقاله‌های علمی، در بهبود وضعیت مجموعه‌سازی بسیار مؤثر واقع می‌شود. بررسی‌های به‌عمل آمده نشان می‌دهد که پایان‌نامه‌های حوزه مجموعه‌سازی در ایران اندکی پس از آموزش رسمی کتابداری و اطلاع‌رسانی پدیدار شدند. در این بخش نیز به‌منظور تسهیل بررسی حوزه موردنظر، ابتدا نگاهی کلی به روند نگارش پایان‌نامه‌ها در قالب جدول (۵) خواهیم داشت و سپس به تحلیل آن‌ها در پنج دهه (۸۰–۴۰) و بر اساس مؤلفه‌های موردنظر می‌پردازیم.

بر اساس فراوانی‌های مشاهده‌شده در خصوص پایان‌نامه‌های انجام‌شده در حوزه مجموعه‌سازی، طبق جدول ۵ و نیز نمودار ۱ که در ادامه آمده است، در پرداختن به مؤلفه‌های موردنظر پژوهش، آنچه به وضوح دیده می‌شود این است که پرداختن به موضوعاتی نظیر اهمیت خط‌مشی و مباحث جدید و فناورانه در حوزه مجموعه‌سازی، جای کار بسیار دارد و چراغ راه تلاش مضاعف پژوهشگران این حوزه است. کار انطباق مقاله‌ها با پایان‌نامه‌های این حوزه به گونه‌ای انجام شد که درج عبارت «مستخرج از پایان‌نامه» در صفحه اول مقاله، معیاری برای این نکته بوده است که مقاله موردنظر، صددرصد مستخرج از پایان‌نامه نویسندگان است. در این راستا، با نگاهی اجمالی به مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های بازیابی‌شده و انطباق آن‌ها، به نظر می‌رسد نتایج تمامی پایان‌نامه‌های انجام‌شده در این حوزه، به‌صورت مقاله علمی منتشر نشده است. البته، مقاله‌های خارجی احتمالی از این پایان‌نامه‌ها، بررسی نشده است.

نمودار ۱. پایان‌نامه‌های انجام‌شده در حوزه مجموعه‌سازی بر اساس دهه و مؤلفه‌های موردنظر پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

انتشار اطلاعات بر روی محمل‌های گوناگون و از طریق انواع منابع اطلاعاتی در طول زمان، همواره دستخوش تغییر بوده است. به نظر حری (۱۳۷۲)، «محمل»، وسیله یا مجرایی است که پیام یا اندیشه‌ای خاص از طریق آن منتقل می‌شود. مانند کتاب، مجله، انواع رسانه‌های نوری و غیره. انواع منابع اطلاعاتی اعم از چاپی و غیرچاپی، کتابی و غیرکتابی، و غیره هر کدام با توجه به جامعه هر کتابخانه و سیاست‌های کتابخانه در دسترس جامعه کتابخانه قرار می‌گیرد. آنچه در مجموعه‌سازی مهم است، پیام و اندیشه‌ای است که در این محمل‌ها وجود دارد، وگرنه محمل‌ها متأثر از میزان پیشرفت فناوری، همواره دچار دگرگونی بوده‌اند. کتاب‌ها، مقاله‌ها و پایان‌نامه‌ها همگی از جمله منابع اطلاعاتی چاپی به شمار می‌روند. از این بین، کتاب‌ها استفاده عام‌تری دارند و پایان‌نامه‌ها، ارزش فوق‌العاده‌ای در کارهای پژوهشی و تحقیقاتی دارند چرا که حاصل نتایج پژوهش‌های بنیادی یا کاربردی هستند. بررسی آثار منتشرشده در حوزه مجموعه‌سازی در ایران، نشان می‌دهد که در ایران اندکی قبل از آغاز آموزش رسمی کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌ها یعنی سال ۱۳۴۴ (دیانی، ۱۳۸۹)، انتشار آثار گوناگون در حوزه مجموعه‌سازی آغاز شد. از آنجا که اولین گام در فرایند مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها، آگاهی از انتشارات موجود است که به‌طور عمده از طریق ابزارهایی چون

کتابشناسی‌ها[1] و فهرست‌ها صورت می‌گیرد. و نیز یکی از مهم‌ترین مراحل انتخاب منابع اطلاعاتی، دسترسی به این ابزارهاست و بدون دسترسی به آن‌ها، آگاهی از انبوه اطلاعات ممکن نیست، اولین آثار منتشرشده در ایران در این حوزه مربوط به ابزارهای انتخاب مانند کتابشناسی‌ها و فهرست‌هاست. در طول سه دهه ۴۰، ۵۰ و ۶۰ بیش‌تر آثار منتشرشده مربوط به ابزارهای انتخاب، استانداردها و آئین‌نامه‌ها[2] می‌باشد (جدول ۲). با وجود این‌که، در دهه ۴۰ کتاب‌های برجسته‌ای به‌عنوان ابزارهای انتخاب کتاب منتشر شدند، اما، تنها یک پایان‌نامه در این دهه در حوزه مجموعه‌سازی به رشته تحریر درآمد. در دهه بعد افزون بر کتابشناسی‌ها، استانداردها و راهنماهای مدیریت کتابخانه‌ها و منابع نیز مورد توجه قرار گرفت و پژوهش در قالب پایان‌نامه نیز در این دهه، سیر پویایی را آغاز نمود. بر اساس اطلاعات جدول ۲، رکود قابل ملاحظه‌ای را در انتشار انواع منابع در دهه ۶۰ شاهد هستیم که به نظر می‌رسد این رکود به دلیل مشکلات ناشی از جنگ تحمیلی است که پژوهشگران را به خود مشغول داشته است. اما در دهه ۷۰ شاهد بیش‌ترین تعداد پایان‌نامه‌های حوزه مجموعه‌سازی در ایران هستیم. هم‌چنین، اولین پایان‌نامه دکتری در حوزه مجموعه‌سازی در این دهه توسط شعبانی (۱۳۷۷) نوشته شد.

به علاوه، در دهه ۷۰ در زمینه کتاب‌های منتشرشده در حوزه مجموعه‌سازی، نیز رشد قابل ملاحظه‌ای مشاهده می‌شود و ظهور کتاب‌های درسی در حوزه مجموعه‌سازی در این دهه پدیدار می‌شود. انتشار کتاب‌های حوزه مجموعه‌سازی در دهه ۸۰ نسبت به دهه‌های قبل، گسترش قابل توجهی داشته است. در این دهه، اینترنت به‌عنوان ابزار انتخاب مطرح شده و شاهد مباحث جدیدی در حوزه مجموعه‌سازی از قبیل مجموعه‌سازی منابع الکترونیکی، خدمات تحویل مدرک، مجموعه‌سازی مشارکتی، منابع کتابخانه‌های دیجیتالی و توسعه مجموعه در عصر اطلاعات و نظایر آن هستیم. البته پرداختن به این فناوری‌ها، از دهه ۷۰ آغاز شده، و در دهه ۸۰، پیشرفت قابل توجهی داشته است.

به‌طور کلی از تحلیل متون موجود، در حوزه مجموعه‌سازی در ایران، نکات ذیل را می‌توان در پاسخ به سؤالات این پژوهش استنباط نمود:

۱. در مجموع انتشار انواع منابع در این حوزه، با توجه به فراوانی‌های مشاهده‌شده در جدول ۱، رو به رشد و تکامل بوده و به‌ویژه در سال‌های اخیر، در کتاب‌های منتشرشده، این روند کاملاً مشهود است. بیش‌تر آثار منتشرشده (۴۰/۵۸)، به موضوع نیازسنجی اختصاص دارد. پس از آن، به ترتیب موضوعات فناوری‌ها (۲۶/۶۶

1. Bibliography
2. Ordinances

درصد)، ابزارهای انتخاب (۱۸/۲۰ درصد) و خط‌مشی‌ها (۱۴/۶۱ درصد) مورد توجه نویسندگان حوزه مجموعه‌سازی بوده است (جدول ۲).

۲. با پیشرفت فناوری‌های اطلاعات، در انتشار آثار این حوزه نیز تغییرات قابل ملاحظه‌ای مشاهده می‌شود. طرح مباحث جدید در این حوزه از قبیل مجموعه‌سازی منابع الکترونیکی، مجموعه‌سازی مشارکتی، منابع کتابخانه‌های دیجیتالی و توسعه مجموعه در عصر اطلاعات که در آثار منتشرشده به‌ویژه دهه ۸۰ مشهود است، بیانگر این نکته است که کتابداران همواره در جهت همگامی با این پیشرفت‌ها، درصدد برداشتن گام‌های محکم‌تری هستند و در این راستا لازم است پژوهش‌های خود را به‌منظور به‌دست‌آوردن مهارت‌های جدید در این حوزه، بر روی مباحث فوق‌الذکر متمرکز سازند.

۳. جای امیدواری است که بیش‌تر کتاب‌های انتشاریافته در حوزه مجموعه‌سازی تألیفی هستند. هر چند ممکن است آثار ترجمه‌شده، از این لحاظ که اهم مطالب هسته مجموعه‌سازی را دارا هستند، از محتوای اطلاعاتی بالایی برخوردار باشند، لیکن، تألیف کتاب در موضوع فناوری و مباحث جدید حوزه مجموعه‌سازی نکته‌ای است که توجه و همت بیش از پیش نویسندگان این حوزه را می‌طلبد.

۴. همان‌طور که مشاهده شد، بیش‌تر پژوهش‌های انجام شده در این حوزه، به نیازسنجی و ارزیابی منابع و مجموعه‌های کتابخانه‌های مختلف اختصاص دارد (جدول ۲). اگرچه نتایج این پژوهش‌ها به بهبود وضعیت موجود در این کتابخانه‌ها کمک می‌نماید، و در واقع شرط موفقیت در مجموعه‌گستری صحیح، آگاهی از نیازها و تعیین اولویت‌هاست، لیکن، با تأملی بیش‌تر می‌توان مسائل مهم‌تری را مورد بررسی قرار داد تا از نتایج آن‌ها در تمامی مراکز اطلاع‌رسانی استفاده شود. مسائلی از قبیل بررسی وضعیت زیرساخت‌های اطلاعاتی، نظام‌های اطلاع‌رسانی، موضوعات مطرح در مجموعه‌سازی منابع الکترونیکی و آموزش فنون جدید، پیشبرد فعالیت‌های مجموعه‌سازی مطابق با نیازهای اطلاعاتی و مانند آن، نیاز به هم‌اندیشی بیش‌تری دارد.

۵. با نگاهی اجمالی به مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های بازیابی‌شده و انطباق آن‌ها، به نظر می‌رسد نتایج تمامی پایان‌نامه‌های انجام‌شده در این حوزه، به‌صورت مقاله علمی منتشر نشده است. در این خصوص، کار انطباق مقاله‌ها با پایان‌نامه‌های این حوزه به گونه‌ای انجام شد که درج عبارت «مستخرج از پایان‌نامه» در صفحه اول هر مقاله، معیاری برای این نکته بوده است که مقاله موردنظر، صددرصد مستخرج از پایان‌نامه نویسندگان است. به علاوه، مقاله‌های خارجی احتمالی از این پایان‌نامه‌ها نیز، بررسی نشده است. البته، احتمال وجود مقاله‌های خارجی نیز ضعیف است چرا که بیش‌تر پایان‌نامه‌های موجود، مربوط به دوره کارشناسی ارشد

است و بدیهی است که نسبت به دوره دکتری، پژوهشگران اهتمام کم‌تری برای استخراج مقاله به‌صورت لاتین بورزند. با این وجود، اگرچه مشخص نیست که نتایج کاربردی این پایان‌نامه‌ها تا چه حد در عمل مورد استفاده قرار گرفته است، لیکن، از آنجا که پایان‌نامه‌ها، به‌منزله نمونه‌های مهم پژوهش‌های علمی هستند و زمانی مفید واقع می‌شوند که نتایج و یافته‌های آن‌ها به‌صورت مکتوب در اختیار دیگر محققان، پژوهشگران و علاقه‌مندان به موضوع موردنظر قرار گیرد و به نوعی گزارشی از آن‌ها تهیه شود، ضروری است از این پس تلاش شود پژوهشگران این حوزه نسبت به گذشته این امر را جدی‌تر بگیرند.

۶. با پیشرفت سریع فناوری‌های جدید، و با توجه به گسترش انتشار کتاب و به‌ویژه مقاله‌ها در خصوص فناوری‌ها در دهه اخیر نسبت به دهه‌های قبل از آن (جدول ۲)، آینده مجموعه‌سازی و فراهم‌آوری در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی روشن به نظر می‌رسد چرا که روزبه‌روز از محدودیت‌ها و مشکلات مجموعه‌سازی کاسته می‌شود، البته، این امر مستلزم مطالعه و پژوهش بیش‌تری است که در حوزه عمل کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی، پژوهشگران و کلیه دست‌اندرکاران امر مجموعه‌سازی قرار می‌گیرد تا خود را با این پیشرفت‌ها همگام سازند و درصدد فراگیری هر چه بیش‌تر فنون جدید این حوزه برآیند.

منابع

ابراهیمی، کمال (۱۳۸۷). *مقایسه نیروی انسانی، مجموعه، فضا و بودجه کتابخانه مرکزی و کتابخانه‌های دانشکده‌ای دانشگاه علوم پزشکی تبریز با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران و استانداردهای انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی ACRL* پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز.

اشراق جهرمی، محمدناصر (۱۳۶۶). *ارزیابی مجموعه و خدمات کتابخانه‌های مراکز تربیت‌معلم تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تهران.

اکرمی، مهین (۱۳۸۰). *بررسی امکانات و نیازهای اطلاعاتی کارخانه‌های صنایع غذایی شهر مشهد*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد.

اوصیا، فاطمه بیگم (۱۳۸۴). *بررسی وضعیت نشر و توزیع کتاب در استان مازندران در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۸۲*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد.

بیگدلی، زاهد؛ رستمی‌کوهی، منصور (۱۳۸۹). خط‌مشی‌های مجموعه‌سازی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های کشور. نشریه اطلاع‌رسانی و کتابداری، مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۲۱ (۲)، ۱۵۹-۱۴۶.

تجدد، نسترن (۱۳۸۴). *دیدگاه ناشران درباره ثبات سیاسی و اقتصادی حاکم در نشر کتاب طی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۳*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد.

جمشیدی، نظام (۱۳۸۶). *بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشگاهی مقطع متوسطه استان کرمانشاه و مقایسه آن با استانداردهای ایفلا برای کتابخانه‌های آموزشگاهی به‌منظور ارائه راهکارهایی جهت بهینه‌سازی وضعیت آن‌ها*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

جنتی (صدیق)، شهلا (۱۳۵۶). *ارزشیابی مجموعه مرجع کتابخانه ملاصدرا دانشکده ادبیات و علوم دانشگاه شیراز در زمینه علوم انسانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز.

جوکار، عبدالرسول (۱۳۵۷). *ارزیابی مجموعه کتب مرجع کتابخانه ملاصدرا دانشکده ادبیات و علوم دانشگاه شیراز*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز.

حری، عباس. (۱۳۷۲). *مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی*. تهران: دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، نشر کتابخانه.

خانبابا مشار (۱۳۵۲). *فهرست کتاب‌های چاپی فارسی از آغاز تا آخر سال ۱۳۴۵*. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

دغاغله، زهلوله (۱۳۵۶). *ارزیابی منابع مرجع دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه جندی‌شاپور اهواز*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز.

دلبری‌پور، اصغر (۱۳۵۱). *انتخاب کتاب*. تبریز: دانشگاه تبریز.

دیانی، محمدحسین (۱۳۸۹). *تاریخچه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران*. مشهد: انتشارات کتابخانه رایانه‌ای.

رستمی کوهی، منصور (۱۳۸۶). *مقایسه وضعیت خط‌مشی‌های مجموعه‌گستری کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های تحت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه اهواز.

رمضانی، طیبه (۱۳۸۰). *بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت‌علمی دانشگاه بیرجند*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

زارع‌پور، رقیه (۱۳۷۳). *بررسی میزان همپوشانی عناوین نشریات ادواری خارجی در کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی شیراز و بیمارستان‌های تابعه در شهر شیراز طی سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۹۲*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران.

زارع‌فراشبندی، فیروزه (۱۳۸۹). *تعیین مؤلفه های ضروری در تدوین خط‌مشی مدیریت منابع الکترونیکی از دیدگاه مدیران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی ایران*. پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

زارعی، عاطفه (۱۳۸۰). *بررسی استفاده از خط‌مشی مجموعه‌گستری و شناسایی مشکلات خط‌مشی مجموعه‌گستری از دیدگاه مدیران کتابخانه‌های دانشگاه‌های مجری دوره کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

سلطان‌محمدی، سوسن (۱۳۵۹). *تحلیلی از خواندنی‌های مناسب کودکان قبل از دبستان، سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران.

سلطانی، پوری؛ فروردین، راستین (۱۳۷۹). *دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، فارسی- انگلیسی و انگلیسی- فارسی*. تهران: فرهنگ معاصر.

سلیمی‌جهرمی، معصومه (۱۳۶۶). *کاربرد قانون برادفورد در بررسی استفاده از نشریات ادواری علوم پزشکی در ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

سینایی، علی؛ توفیق، مسعوده (۱۳۵۵). *انتخاب کتاب: راهنمای کتابداران*. تهران: مرکز مدارک علمی.

شعبانی، احمد (۱۳۷۷). *بررسی مجموعه‌سازی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های ایران و الگوی مناسب برای آن*. پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

شمسی، اشرف (۱۳۸۸). *بررسی وضعیت نشر کتاب استان قم بین سال‌های ۱۳۸۶ – ۱۳۷۷*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.

شهمیرزادی، طیبه (۱۳۷۹). *مطالعه تطبیقی ساختار و محتوای سایت‌های مهم خدمات تحویل مدرک در وب و ارائه الگوی عملیاتی مناسب جهت استفاده از خدمات تحویل مدرک در ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

صابریان بروجنی، مژگان (۱۳۸۵). *بررسی مدیریت کتابخانه‌های عمومی استان چهارمحال بختیاری بر اساس استانداردها*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شمال تهران.

صنعت‌جو، اعظم (۱۳۷۹). *بررسی توزیع موضوعی، جغرافیایی، نیروی انسانی و خدمات تحویل مدرک مراکز تحقیقاتی جهاد سازندگی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد.

عزیزی، فرهاد (۱۳۵۹). *بررسی و ارزشیابی کتابخانه مدرسه عالی مهمان‌داری و خدمات پروازی وابسته به هواپیمای ملی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران.

علومی، طاهره (۱۳۷۶). *اداره کتابخانه*. تهران: سمت.

علیا دونیقی، بابک (۱۳۸۵). *بررسی وضعیت نشر در استان آذربایجان شرقی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.

غنیمی‌فرد، الهه (۱۳۶۶). *بررسی فعالیت‌های مرکز نشر دانشگاهی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران.

قربانی، ولی (۱۳۷۹). *بررسی نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان دبیرستانی شهر مشهد و ارزیابی توانایی مجموعه کتابخانه‌ها در برآوردن این نیازها در سال تحصیلی ۷۹-۱۳۷۸*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد.

کلهر، ناصر (۱۳۸۰). *مطالعه تطبیقی متون کتابداری و اطلاع‌رسانی دهه هفتاد: تطبیق سرفصل‌های کتب تألیف و ترجمه شده علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با دروس کتابداری و اطلاع‌رسانی مقطع کارشناسی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

لایل، گای. و (۱۳۵۵). *مدیریت کتابخانه‌های دانشکده‌ای. ترجمه پروین امین‌صالحی (سلیمانی)*. تهران: دانشگاه تربیت‌معلم.

مجتبوی نایینی، مهدی (۱۳۴۸). *فهرست پانصد جلد کتاب مناسب برای کتابخانه‌های عمومی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران.

محسنی، حمید (۱۳۸۵). *کلیات مجموعه‌سازی و انتخاب*. تهران: دانشگاه پیام نور.

محسنی، حمید (۱۳۸۶). *مجموعه‌سازی و خدمات تحویل مدرک*. تهران: کتابدار.

مهدیانی، علیرضا (۱۳۸۳). *سیمای نشر کتاب در ایران طی برنامه‌های دوم و سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۳-۱۳۸۳)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.

مؤسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی، مرکز خدمات کتابداری (۱۳۵۴). *استانداردهای ایفلا برای کتابخانه‌های عمومی*. ترجمه شیرین تعاونی. تهران: مرکز خدمات کتابداری.

مؤسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی، مرکز مدارک علمی (۱۳۵۵). *سیاست اطلاعات علمی در کشور (بررسی و پیشنهادات)*. تهران: مرکز مدارک علمی.

نوکاریزی، محسن (۱۳۷۴). *هماهنگی کتاب‌ها و مجلات رشته کتابداری با نیازهای آموزشی دوره کارشناسی ارشد*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

هاشمی، ابوالفضل (۱۳۷۹). *واژگان کتابداری و اطلاع‌رسانی*. تهران: دبیزش.

Acquisition of Library Resources in Iran: a Content Analysis of Last 5 Decades

masumeh yeganehfar
Islamic Azad University Hamedan Branch, Iran
Atefe Zarei
Islamic Azad University Hamedan Branch, Iran

Abstract:
Introduction: In order to analyze the qualitative and quantitative content of acquisition literature on knowledge and information science in Iran, resources until the early 90s were identified, classified, and studied.
Methodology: This review - analysis study is applied using the content analysis of texts. Phrases and Keywords such as "Acquisition in the Libraries", "Selecting and Preparing of Library Collection", "Collection Development", "Preparing and Ordering Books", "Book Selection", " Library Policy" and "Acquisition in Iran Libraries" were searched in all Iranian scientific databases in the field of Knowledge and information science. Finally, based on the retrieved documents, existing works in this field during 5 decades were classified and in every decade, according to the component under consideration in this study went under a content analysis.
Findings: In general, most of the published works (40.58) are allocated to the subject of need assessment. Subjects of technologies (26.66%), selection tools (18.20%) and Acquisition Policies (14.61%) were heavily considered. About half of all publications on acquisition area in the last 5 decades related to articles (195 works). 119 works (30.52%) related to theses and 76 ones (19.48%) included published books in this area. Most of the published books were authored in the area and articles done in the area, were allocated to need assessment and evaluation of resources and collections of various libraries. It seems that not all these conducted in this field have been published as a scientific paper.
Conclusion: The results will be led to knowledge of how to carry out research and publish works in this area, also explore the opportunities and fill the gaps in the acquisition area, and can design a practical map for researchers, authors and publishers.
Keywords: Preparing and ordering books, Library policy, Book selection, Acquisition, Collection development